

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2022

Accepted: 05th October 2022

Online: 12th October 2022

KEY WORDS

muammoli ta'lim, o'qitish usuli, o'quv materiali, mantiqiy vazifalar, an'anaviy ta'lim, o'qitishning falsafasi va metodologiyasida.

Tarix faninini o'qitishda muammoli ta'lim yoki muammoli o'qitish usuli samarali usullardan biridir. O'qituvchi o'quv materialini bayon qila turib, o'quvchilar oldiga muammoli saboqlarni qo'yadi, o'quvchilar bilan birga uni xal qilish yo'llarini topadi. Boshqacha qilib aytgani o'qituvchi o'quvchilarga tarixiy bilimlarni tushuntirish bilan birga, ularni shu bilimlar ustida o'ylashga majbur etadi, ularni fikrlash faoliyatini faollashtiradi, qiziqishlari ortiradi. O'quvchilar o'qituvchi rahbarligida muammoli ,mantiqiy vazifalarni bajarish jarayonida mustaqil mulohaza qilish va mustaqil fikrlashga o'rganadi. Bularning hammasi o'quvchilarning tarixiy fikrlashga tadqiqot ishlarining dastlabki oddiy malakalarini egallab olishlariga yordam beradi.

Muammoli o'qitishni chuqur o'rganish XX asrning 60-yillarida boshlangan bo'lib, uning asosida "Tafakkur- muammoli - izlanishdan boshlanadi"-degan g'oya yotadi

TARIX FANINI O'QITISHNING MUAMMOLI -IZLANISH METODI VA UNDA FOYDALANISH

Yaxshilikov Erkaboy Karshibayevich

Jizzax viloyati Zarbdor tumani

27- son umumiy o'rta ta'lim maktabi

Tarix fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7189066>

ABSTRACT

Tarix ta'limi davomida o'quvchi yoshlarni tarixiy bilim - ko'nikmalar bilan qurollantirib, ularni o'tmishda va bugungi kunimizda sodir bo'layotgan ijtimoiy hodisalarini to'g'ri baholash , xulosalar ilmy - uslubiy va didaktik jihatdan to'g'ri tashkil etilishini, tarix ta'limi dars jarayonida samara beradigan turli - tuman shakl va usullardan foydalanishni taqozo etadi.

va muammoli vaziyatda bilish faoliyatining ketma-ketligi quyidagicha ko'rinishga ega bo'ladi:

- muammoli vaziyat;
- muammoni yechish yo'llarini izlash;
- muammoning yechimi.

An'anaviy ta'lim tizimida o'qituvchi va darslik bilimning asosiy manbasi bo'lsa, muammoli o'qitishning falsafasi va metodologiyasida o'qituvchi o'quvchilarning izlanish-tadqiqotchilik faoliyatining tashkilotchisi, mutasaddi maslahatchisi va yordamchisi sifatida ko'radi. Bu rol an'anaviy o'qitishdagi roldan ancha murakkab bo'lib, u o'qituvchidan yuqoriroq mahorat talab qiladi. Muammoli o'qitish konsepsiyasida muammoli va izlanishning birinchi sharti o'qituvchi o'zi yechishi lozim bo'lgan ziddlikni ko'rishidan iborat ekanligini ta'kidlaydi.

Muammoli o'qitish asosida amerikalik psixolog, faylasuf va pedagog J. Dyui g'oyalari yotadi. U 1894 yilda Chikago

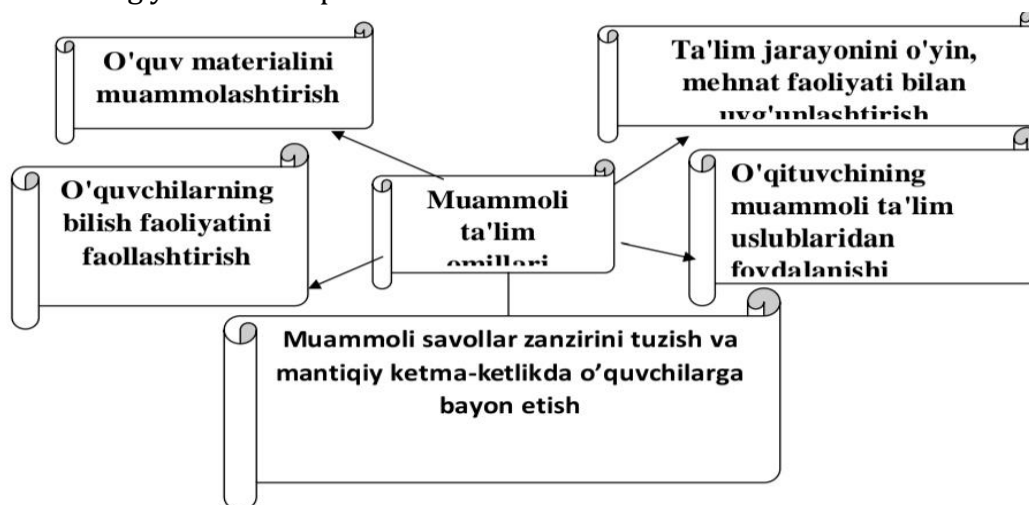
shahrida o'qitish asosini o'quv rejasi emas, balki o'yinlar va mehnat faoliyati tashkil etgan tajriba maktabini tashkil qilgan. O'qish, hisoblash, yozish bo'yicha mashg'ulotlar bolalarning fiziologik balog'atiga qarab, o'zo'zidan paydo bo'lgan ehtiyojlariga muvofiq o'tkazilgan. J. Dyui o'qish uchun to'rt ehtiyojni ajratgan: ijtimoiy, konstruksiyalash, badiiy ifoda, tadqiqiy. Bilish manbalari sifatida bolalarga quyidagilar taqdim etilgan: so'z, san'at asarlari, texnik qurilmalar.

Muammoli ta'lim haqidagi to'plangan ma'lumotlarga asoslanib, shuni ta'kidlash lozimki, bu ta'lim turi ilmiy-uslubiy jihatdan 3 ko'rinishga ega.

✓ Muammoli izlanishni vujudga keltirish.

✓ Muammoning qo'yilishi.

✓ Muammoning yechimini topish.

Muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish, o'quvchining muammoni hal etish, murakkab savollarga javob topish jarayonida alohida ob'ekt, hodisa va qonunlarni tahlil qilish va bilimga asoslangan faol bilish faoliyatini taqozo etadi. Muammoli ta'lim nazariyasida muammoli vaziyatning ikki turi mavjud:

- Psixologik muammoli vaziyatlar.
- Pedagogik muammoli vaziyatlar.
- Psixologik muammoli vaziyatlar o'quvchi faoliyatiga, pedagogik muammoli vaziyatlar

Muammoli vaziyatni o'quv mashg'ulotlarining barchasida shakllantirish mumkin. Uni dars jarayonida qancha ko'p shakllantirish o'qituvchiga bog'liq. Muammoli vaziyatning ahamiyati shundaki, u o'quvchilar diqqatini bir joyga (muammoga) qaratadi va o'quvchilarning izlanishiga, fikrlashga o'rgatadi. Muammoli ta'lim o'qituvchi rahbarligida muammoli vaziyat vujudga keltirilib, mazkur muammo o'quvchilarning faol, mustaqil faoliyati natijasida nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni ijodiy o'zlashtirish va aqliy faoliyatni rivojlanishga imkon beradigan ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi.

Muammoli ta'limning muvaffaqiyati quyidagi omillarga bog'liq:

o'quv jarayonining tashkil etilishiga taalluqli.

Muammoli vaziyatlarning bu ikki turi bir-birini taqozo etadi. Pedagogik muammoli vaziyatlar o'quvchidan faqat fikr yuritishnigina talab qilmay, balki bilish munozarasida ishtirok etish, u yoki bu hodisa haqidagi hayotiy va ilmiy tasavvurlarni qiyoslash, olimlarning nuqtai nazarlarini taqqoslash, shuningdek, ularning qiziqishlarini orttirish maqsadida dars davomida yangi dalillarni ma'lum

qilish, mazkur dalillarning fan-texnika rivoji uchun ahamiyatini yoritish, ajablanarli dalillarni bayon etish orqali vujudga keltiriladi. Muammoli vaziyatlarni hal etishda o'qituvchi o'quvchilar faoliyatini fikr yuritishning mantiqiy operatsiyalari: tahlil, sintez, taqqoslash, analogiya, umumlashtirish, tasniflash va xulosa yasashga yo'naltiradi.

Tarix darslarida metodlardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi, muammoning sabab, oqibat va yechimlarini topishga o'rgatadi. Shuningdek, o'quvchilarning bilim va qobiliyatlarini baholash uchun yaxshi imkoniyat yaratadi, o'quvchilarni tizimli fikrlashga, har qanday xatti-harakatning natijalarini tahlil qilishga o'rgatadi. Dars

jarayonida motivatsiyaning yuqori darajada bo'lishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytish lozimki, muammoli o'qitish o'qituvchidan alohida mahorat talab qiladi va uni hech qanday tayyorgarliksiz amalga oshirib bo'lmaydi. Muammoli vaziyatni vujudga keltirish, bu muammoni hal qilish uchun o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, mustaqil fikr yuritishga jalb qilish o'qituvchidan ijodkorlikni talab etadi. Muammoli ta'lim jarayonida o'quvchilar manbalardan unumli foydalanish orqali mustaqil fikrlash va mustaqil tafakkur yuritishga o'rganadi. Muammoli ta'limni tashkil qilish esa o'qituvchi innovatsion faoliyatining natijasi sifatida amalga oshiriladi.

References:

1. Ishmuhammedov R, Abduqodirov A, Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy avsiyalar). - T.: "Iste'dod" jamg'armasi, 2008. - 180 b.
2. Topildiev V. Ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishning me'yoriy- huquqiy asoslari. - Toshkent: "Universitet". 2015. - 245b.
3. Alimova D.F., Ilhomov Z. Tarix fani metodologiyasi. T., 2018.
4. <<http://ziyonet.uz>> - Ta'lim portali Ziyonet